

| Різновид витрат      | Кошторисні загально-виробничі витрати |                                    |             | Кошторисні ЗВВ, перераховані на фактичний обсяг виготовленої продукції |             |                            | Фактичні ЗВВ |   |     |        | Відхилення |   |
|----------------------|---------------------------------------|------------------------------------|-------------|------------------------------------------------------------------------|-------------|----------------------------|--------------|---|-----|--------|------------|---|
|                      | ставка                                | обсяг виготовленої продукції, дал. | Σ, тис. грн | обсяг виготовленої продукції, дал.                                     | Σ, тис. грн | в розрізі місць виникнення |              |   |     | усього | +          | - |
|                      |                                       |                                    |             |                                                                        |             |                            | 1            | 2 | ... |        |            |   |
| Змінні ЗВВ           |                                       |                                    |             |                                                                        |             |                            |              |   |     |        |            |   |
| Постійні ЗВВ         |                                       |                                    |             |                                                                        |             |                            |              |   |     |        |            |   |
| Не контрольовані ЗВВ |                                       |                                    |             |                                                                        |             |                            |              |   |     |        |            |   |
| ВСЬОГО               |                                       |                                    |             |                                                                        |             |                            |              |   |     |        |            |   |

Рисунок 1 – Форма відомості обліку і контролю загальновиробничих витрат

У запропонованій відомості слід відображати постійні та змінні загальновиробничі витрати, а також окремою стрічкою виокремлювати неконтрольовані загальновиробничі витрати, які формувались би за даними списаних з рахунків допоміжних виробництв сум.

Останній розділ відомості відображатиме суму відхилень фактичних загальновиробничих витрат від кошторисних, перерахованих на фактичний обсяг виробленої продукції.

Отже, за результатами дослідження можна зробити такі **висновки**:

1. Для удосконалення обліку загальновиробничих витрат слід відкрити субрахунки другого порядку, які б враховували змінну та постійну складову цих витрат, що дозволить відслідковувати поведінку витрат.

2. Розподіл загальновиробничих витрат на спиртових заводах слід здійснювати, використовуючи кілька баз розподілу, оскільки розподіл за однією базою не дає реальних об'єктивних результатів.

3. Застосування відомості обліку і контролю загальновиробничих витрат дозволить в кінці звітного періоду визначити відхилення від норм та віднести їх на собівартість реалізованої продукції

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні підходів щодо можливості застосування в практиці калькуляційних робіт обліку за видами діяльності.

#### Література

1. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 672 с.
2. Нападовська Л. В. Управлінський облік: підручник / Л. В. Нападовська. – К. : Книга, 2004. – 544 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999 р. // Бізнес. – 2000. – № 6.

5. Хорнгрен Ч. Т. Бухгалтерский учёт: управленческий аспект / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер ; перевод с англ. под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.

УДК 336.71  
Хараман В.С. (ДонНУЕТ, Донецьк)

**УДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

*У статті висвітлено умови формування ресурсної бази банків та підтримання стабільного рівня ліквідності банків щодо довгострокових вкладень в економіку.*

**Ключові слова:** банківська система, комерційні банки, депозитні операції, ресурсна база, інтернет-банкінг, кредити, процентна політика.

Кризова ситуація в Україні принципово змінила умови функціонування банківських установ, у тому числі умови функціонування та використання їхніх ресурсів. Як наслідок, виникло багато питань як теоретичного, так і практичного характеру щодо оптимізації ресурсної бази комерційних банків.

Насамперед це стосується сукупності тих операцій, які формують ресурсну базу комерційних банків, що є основою ефективного функціонування кредитної системи країни з огляду на формування нею банківського кредитно-інвестиційного портфеля, спроможного повною мірою задовольнити потреби відтворювального процесу в усіх секторах економіки. Дослідженню основних аспектів складної і багатопланової проблеми банківського капіталу присвячено праці багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних економістів: Л.П. Кролевецької, О.І. Лаврушина, Д. Полфермана, Ф. Форда [1] та інших. Однак дослідження, які були проведені, недостатньою мірою враховують особливості функціонування банків у кризових умовах економіки.

Метою цієї статті є розкриття необхідних умов для формування стабільного рівня ресурсної бази комерційних банків та її удосконалення.

Здатність банківської системи до кредитування реального сектору відображає структура кредитного портфеля комерційних банків за строками, в якій до 2008 року переважали довгострокові кредити.

Темпи зростання довгострокових кредитів за 2003–2008 роки суттєво випереджали темпи збільшення короткострокових кредитних вкладень банків. Однак потрібно враховувати, що система бухгалтерського обліку не дає можливості чітко розмежувати вкладення банків в основний і оборотний капітал підприємств, незважаючи на можливість прихованого віднесення пролонгованих короткострокових позичок до довгострокових. Тому участь цієї частини банківських кредитних вкладень у розширеному відтворенні у плані фінансування основного капіталу може бути поставлена під сумнів.

Разом із тим потрібно розвміти, що можливості впливу кредитної системи

ційних потреб реального сектору визначаються передусім спроможністю банків акумулювати належний обсяг довгострокових ресурсів. Слід визнати, у нашій країні ліквідність банківських установ України має більшою мірою короткостроковий характер, оскільки навіть у структурі строкових вкладень значна частка належить короткостроковим ресурсам, непридатним для задоволення довгострокових потреб підприємств у кредитних ресурсах.

В умовах фінансової кризи, незважаючи на високі кількісні показники, якісні (результативні) залишають бажати кращого. Це пов'язано із відсутністю альтернативних напрямків вкладення коштів – насамперед на ринку цінних паперів. З появою доступних широкому колу реальних фондових альтернатив для інвестування коштів перед банками постає проблема загострення конкурентної боротьби за кошти вкладників, передусім – фізичних осіб.

З огляду на це реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків на практиці безпосередньо пов'язана саме з необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій із населенням. Загальні тенденції останнього періоду визначають зниження обсягів вкладів населення в комерційні банки України.

Розвиток вкладних операцій з населенням є фактором забезпечення належної фінансової стійкості банківських установ на ринку, оскільки депозити фізичних осіб є більш численними та менш динамічними порівняно з відповідними залишками коштів на рахунках підприємств. А з урахуванням значних обсягів готівки, яка перебуває на руках у населення, ті комерційні банки, які будуть спроможні запропонувати на ринку індивідуальним вкладникам широке коло високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження більші суми додаткових ресурсів, необхідних для фінансування інноваційного розвитку економіки. Це стосується активізації залучення коштів населення на строкові депозити як найбільш стійку частину акумульованих банками ресурсів, що дає можливість підтримувати належний рівень фінансової стійкості та проводити активну кредитно-інвестиційну діяльність.

Сьогодні строкові депозити населення в комерційних банках за обсягом майже вдвічі знизилися, тому комерційним банкам необхідно запроваджувати новітні організаційні форми ведення депозитних рахунків населення, які нададуть можливість комерційним банкам підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на вкладних рахунках. Йдеться передусім про розширення кола депозитних рахунків клієнтів із різноманітним режимом функціонування, що може надати банківським вкладникам додаткові можливості з використання своїх коштів за одночасного отримання прийнятного рівня доходів. З одного боку, кошти, що зберігаються на таких рахунках, можуть використовуватись для здійснення поточних платежів, а з другого, вони є фінансовими інвестиціями, що приносять своїм власникам певні доходи і таким чином дають змогу усунути один із головних недоліків депозитів до запитання – їхню низьку прибутковість (або її повну відсутність) попри збереження належного рівня ліквідності.

Іншим напрямком удосконалення депозитних операцій банків з обслуговування населення можна вважати надання фізичним вкладникам додаткових

послуг, які супроводжують взаємовідносини із банком у процесі депозитного обслуговування. Наприклад, комерційні банки можуть взяти на себе зобов'язання здійснювати регулярні платежі за комунальні послуги, а також виконувати інші зобов'язання з рахунків вкладників під час погашення заборгованості перед торговельними організаціями. Також за дорученням власника рахунку – банк може взяти на себе повне управління його коштами, вкладаючи їх у різні види дохідних активів (поєднання із трастовими операціями). Це також може сприяти підвищенню конкурентоспроможності комерційного банку в залученні додаткових коштів фізичних осіб на різні види депозитних рахунків.

У сучасних умовах кризового стану економіки країни кошти населення становлять значну частину грошової маси, яка перебуває поза банками [2]. Це пов'язано із зниженням довіри до банківських установ країни. У зв'язку із цим створення належних організаційних і нормативних передумов для припливу додаткових коштів населення може стати вагомим внеском щодо формування ресурсів для довгострокового кредитування господарства, збільшення величини гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами фізичних осіб. Водночас необхідно розглянути можливість гарантованого відшкодування депозитів не лише фізичних, а й юридичних осіб, що створить відповідні умови для стабільного функціонування фінансового ринку, активізації припливу вкладів клієнтів та зниження рівня ризиків – у плані формування належної ресурсної бази банків для активізації довгострокових кредитних операцій.

Але необхідно розуміти, що формування адекватної ресурсної бази банківських установ для забезпечення довгострокового кредитування інвестиційних проектів визначається не тільки наявністю значної частки у структурі залучених банками коштів строкових і довгострокових депозитів, а й стабільністю усієї ресурсної бази комерційних банків. При цьому слід усвідомлювати, що такий елемент ресурсної бази банківських установ, як строкові вклади населення є порівняно дорогим, а їхнє обслуговування пов'язано з досить високими витратами банків, що визначає високу ціну кредитних ресурсів (особливо довгострокових).

Потрібно звернути увагу на значні обсяги короткострокових ресурсів, не зважаючи на їхній відносно стабільний рівень, вони можуть виявитись не менш важливими, ніж залучення довгострокових депозитів, які до того ж не є гарантією від дострокового вилучення коштів клієнтами, а тому і від швидкої зміни ресурсної бази банку з усіма негативними наслідками для його ліквідності.

Не слід забувати і про перспективи активізації розвитку інтернет-банкінгу як засобу стимулювання додаткового залучення коштів клієнтів через онлайн-ві депозити. Головна їхня перевага – значно нижчі затрати на обслуговування, а це сприяє економії та отриманню банківськими установами більшої норми прибутку на залучені кошти. На думку американських експертів, відкриття одного клієнтського рахунку в інтернеті коштує лише 23% від вартості подібної операції за традиційного способу [3]. Із подальшим розвитком мережевих та інформаційних банківських технологій у нашій країні цей сегмент ринку банківських послуг буде розвиватися більш інтенсивно, тому банки вже зараз мають активізувати відповідні маркетингові зусилля, спрямовані на отримання конкурентних переваг на ринку інтернет-послуг.

Одним із традиційних напрямків стимулювання залучення коштів фізичних осіб на банківські депозити також є процентна політика банку. У банківській практиці України у цій сфері немає чітко визначених схем. Процентна ставка за вкладами визначається комерційними банками на договірних засадах з клієнтами. Водночас враховується те що, величина процента безпосередньо пов'язана з умовами депозиту: сумою, строками, порядком вилучення коштів. Проте недостатня увага приділяється макроекономічним факторам, які визначають динаміку процентних ставок на грошовому ринку (темпам інфляції, динаміці виробництва, кон'юктурі на ринку кредитних ресурсів, валютному курсу, доходам і заощадженням фізичних осіб тощо).

Для комерційного банку процент, що сплачується за депозитами, є важливим інструментом управління процесами формування і використання грошових заощаджень населення, а відтак має слугувати ефективним засобом у конкурентній боротьбі банків за вкладників. Очевидно, що врахування не лише конкретних умов депозитної угоди з клієнтом, а й темпів інфляції в країні має бути неодмінною умовою формування банками адекватної процентної політики, спрямованої на залучення та стійке утримання коштів населення на депозитних рахунках.

Комерційні банки в Україні починаючи з 1997 р., перейшли до формування реальної ставки процента за депозитними операціями стосовно темпів інфляції на позитивному рівні [4]. Така процентна політика ще не стала нормою і не може бути основним важелем стимулювання збільшення вкладних операцій.

Разом з тим слід пам'ятати, що можливості комерційного банку збільшувати процентні ставки за депозитними операціями з метою поліпшення своєї конкурентоспроможності на ринку банківських вкладів має цілком визначені об'єктивні межі, які зумовлюються попитом на кредити, рівнем позичкового процента, який у свою чергу залежить від динаміки господарської кон'юкттури і фази економічного циклу.

Відтак корисним напрямком оптимізації процентної політики банків за вкладними операціями може бути використання зарубіжного досвіду ведення депозитних рахунків грошового ринку, норма процента за якими коригується на регулярній основі (наприклад, щотижня) з урахуванням динаміки інших норм процента фінансового ринку країни. У результаті зміна процентної ставки за цим видом депозиту визначається кон'юктурою грошового ринку, а тому є вигідною для клієнтів банку.

Розглядаючи мікроекономічний аспект оптимізації процесу формування ресурсної бази комерційних банків, потрібно зазначити, що для довгострокових кредитних вкладень в економіку потрібні передусім довгострокові ресурси. Відтак їхній пошук і мобілізація кредитною системою в рамках усього національного господарства не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, а передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на здійснення відповідних регулятивних заходів з боку держави. До таких заходів можна зокрема віднести наступні.

1. Розгляд можливостей забезпечення ефективного макроекономічного фінансу-

падках мало б бути і довгостроковим. Нині воно спрямоване виключно на короткостроковий розподіл міжбанківських ресурсів, а відтак не може бути активним інструментом впливу з боку центрального банку на стимулювання формування необхідної структури кредитного портфеля комерційних банків за строками.

2. Використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності комерційних банків у тих питаннях, які стосуються умов організації кредитного процесу. Йдеться зокрема про можливості зниження вимог до формування резервів на можливі витрати за довгостроковими позичками реальному сектору. Попри ймовірність підвищення ризику за активними операціями банків потрібно зазначити достатню дієвість такого впливу на механізм формування ресурсної бази і кредитного портфеля банків відповідно до стратегічних завдань державної економічної політики.

3. Створення спеціалізованого банку розвитку, головним завданням якого є реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки. Визначення умов формування ресурсної бази такого банку (на комерційних засадах чи через бюджетний механізм) при цьому має визначатися особливостями реалізації ним тих стратегічних цілей, які визначаються політикою держави у галузі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку національного господарства [5].

**Висновки.** Таким чином, оптимізацію процесу формування ресурсної бази комерційних банків слід вважати необхідною умовою зміцнення стійкості усієї кредитної системи країни, підвищення довіри до неї з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також зростання її ролі у стимулюванні збалансованого розвитку всіх галузей і секторів господарства економіки України загалом. Пов'язані із фінансовою кризою явища зумовлюють потребу впровадження нових прогресивних банківських та інформаційних технологій у процес залучення ресурсів та їхнє найбільш ефективне використання.

З метою підтримання стабільного рівня ресурсної бази банків із відкриттям широких можливостей щодо довгострокових вкладень в економіку необхідна активізація роботи банківських установ із залучення коштів клієнтів на рахунки до запитання за надання відповідних державних гарантій повернення та максимально можливого спектра послуг за такими рахунками (відповідні карткові проекти, здійснення платежів, отримання кредитів).

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є підвищення ефективності функціонування системи комерційних банків у сфері формування депозитної бази, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак стимулювання інвестиційних можливостей та економічного зростання країни.

#### Література

1. Полферман Д. Основы банковского дела : [пер. с англ.] / Д. Полферман, Ф. Форд. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 624 с.
2. Бюл. НБУ. – 2008. – № 2. – С. 117.
3. Банков. практика за рубежом. – 2008. – № 1. – С. 37.

Одним із традиційних напрямків стимулювання залучення коштів фізичних осіб на банківські депозити також є процентна політика банку. У банківській практиці України у цій сфері немає чітко визначених схем. Процентна ставка за вкладами визначається комерційними банками на договірних засадах з клієнтами. Водночас враховується те що, величина процента безпосередньо пов'язана з умовами депозиту: сумою, строками, порядком вилучення коштів. Проте недостатня увага приділяється макроекономічним факторам, які визначають динаміку процентних ставок на грошовому ринку (темпом інфляції, динаміці виробництва, кон'юктурі на ринку кредитних ресурсів, валютному курсу, доходам і заощадженням фізичних осіб тощо).

Для комерційного банку процент, що сплачується за депозитами, є важливим інструментом управління процесами формування і використання грошових заощаджень населення, а відтак має слугувати ефективним засобом у конкурентній боротьбі банків за вкладників. Очевидно, що врахування не лише конкретних умов депозитної угоди з клієнтом, а й темпів інфляції в країні має бути неодмінною умовою формування банками адекватної процентної політики, спрямованої на залучення та стійке утримання коштів населення на депозитних рахунках.

Комерційні банки в Україні починаючи з 1997 р., перейшли до формування реальної ставки процента за депозитними операціями стосовно темпів інфляції на позитивному рівні [4]. Така процентна політика ще не стала нормою і не може бути основним важелем стимулювання збільшення вкладних операцій.

Разом з тим слід пам'ятати, що можливості комерційного банку збільшувати процентні ставки за депозитними операціями з метою поліпшення своєї конкурентоспроможності на ринку банківських вкладів має цілком визначені об'єктивні межі, які зумовлюються попитом на кредити, рівнем позичкового процента, який у свою чергу залежить від динаміки господарської кон'юкттури і фази економічного циклу.

Відтак корисним напрямком оптимізації процентної політики банків за вкладними операціями може бути використання зарубіжного досвіду ведення депозитних рахунків грошового ринку, норма процента за якими коригується на регулярній основі (наприклад, щотижня) з урахуванням динаміки інших норм процента фінансового ринку країни. У результаті зміна процентної ставки за цим видом депозиту визначається кон'юктурою грошового ринку, а тому є вигідною для клієнтів банку.

Розглядаючи мікроекономічний аспект оптимізації процесу формування ресурсної бази комерційних банків, потрібно зазначити, що для довгострокових кредитних вкладень в економіку потрібні передусім довгострокові ресурси. Відтак їхній пошук і мобілізація кредитною системою в рамках усього національного господарства не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, а передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на здійснення відповідних регулятивних заходів з боку держави. До таких заходів можна зокрема віднести наступні.

1. Розгляд можливостей забезпечення адекватного залучення коштів населення

падках мало б бути і довгостроковим. Нині воно спрямоване виключно на короткостроковий розподіл міжбанківських ресурсів, а відтак не може бути активним інструментом впливу з боку центрального банку на стимулювання формування необхідної структури кредитного портфеля комерційних банків за строками.

2. Використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності комерційних банків у тих питаннях, які стосуються умов організації кредитного процесу. Йдеться зокрема про можливість зниження вимог до формування резервів на можливі витрати за довгостроковими позичками реальному сектору. Попри ймовірність підвищення ризику за активними операціями банків потрібно зазначити достатню дієвість такого впливу на механізм формування ресурсної бази і кредитного портфеля банків відповідно до стратегічних завдань державної економічної політики.

3. Створення спеціалізованого банку розвитку, головним завданням якого є реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки. Визначення умов формування ресурсної бази такого банку (на комерційних засадах чи через бюджетний механізм) при цьому має визначатися особливостями реалізації ним тих стратегічних цілей, які визначаються політикою держави у галузі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку національного господарства [5].

**Висновки.** Таким чином, оптимізацію процесу формування ресурсної бази комерційних банків слід вважати необхідною умовою зміцнення стійкості усієї кредитної системи країни, підвищення довіри до неї з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також зростання її ролі у стимулюванні збалансованого розвитку всіх галузей і секторів господарства економіки України загалом. Пов'язані із фінансовою кризою явища зумовлюють потребу впровадження нових прогресивних банківських та інформаційних технологій у процес залучення ресурсів та їхнє найбільш ефективне використання.

З метою підтримання стабільного рівня ресурсної бази банків із відкриттям широких можливостей щодо довгострокових вкладень в економіку необхідна активізація роботи банківських установ із залучення коштів клієнтів на рахунки до запитання за надання відповідних державних гарантій повернення та максимально можливого спектра послуг за такими рахунками (відповідні карткові проекти, здійснення платежів, отримання кредитів).

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є підвищення ефективності функціонування системи комерційних банків у сфері формування депозитної бази, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак стимулювання інвестиційних можливостей та економічного зростання країни.

#### Література

1. Полферман Д. Основы банковского дела : [пер. с англ.] / Д. Полферман, Ф. Форд. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 624 с.
2. Бюл. НБУ. – 2008. – № 2. – С. 117.
3. Банков. практика за рубежом. – 2008. – № 1. – С. 37.